

“15-16 Haziran’ı sürekli gündemde tutmak gerekiyor”

Faruk Pekin’le söyleşi

15-16 Haziran işçi ayaklanmasının 50. yılında, yaşananların ilk elden tanıklarından biri de Faruk Pekin’dir. Faruk Pekin’le 15-16 Haziran’ı öncesi ve sonrasıyla, bugün sınıf mücadelesi açısından taşıdığı önem ve geleceğe dönük çıkartılabilecek dersler bakımından değerlendirmek üzere bir söyleşi yaptık. Faruk Pekin’le söyleşiyi *Devrimci Marksizm* yayın kurulu adına Mustafa Kemal Coşkun ve Kurtar Tanyılmaz gerçekleştirdi.

1969 yılında Robert Kolej Yüksek Okulu’nu bitiren Faruk Pekin, 1967’de okulunun öğrenci cemiyetinde genel sekreter, 1968-69’da Robert Kolej Öğrenci Birliği Başkanıydı. Uzun yıllar gazeteci ve sendikacı olarak çalıştı. 1969-71 yılları arasında DİSK- Maden-İş sendikasında eğitimci olarak çalıştı. DİSK bünyesinde yaşamının övünç noktası saydığı sayısız çalışmaya (eğitim broşürleri, kitaplar, basın duyuruları, bildiriler vd.) imza attı. *Ant* dergisinde teorik yazılar yazdı. 12 Mart döneminde “Entelektüeller Davası” (“Gizli TKP”) diye bilinen davada, 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında DİSK davasında yargılandı. Toplam 5 yıl hapis yattı. DİSK başkanlığı başkanışmanı, DİSK eğitimcisi ve DİSK koordinatörü olarak görev yaptı. 12 Eylül ertesinde DİSK davasında, DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk’ün savunmasına önemli katkılarda bulundu.

Devrimci Marksizm: Ben o zaman izin verirseniz birinci sorudan başlayayım. Tekrar çok teşekkürler dergimiz adına söyleşiyi kabul ettiğiniz için. Şimdi malum 15-16 Haziran’ın 50. yılındayız. Siz o zaman tabii çok genç bir

yaşta Maden-İş'te işçilere seminerler veriyordunuz. Daha sonra Maden-İş ve DİSK bünyesinde uzman ve danışman olarak önemli görevlerde bulundunuz. Tarihi denebilecek anlarda, bu sınıf mücadelesini gözlemlemek, değerlendirebilmek için çok kritik bir konumdaydınız. Size şöyle bir genel bir soru ile başlayabilir miyiz acaba? 15-16 Haziran'ın, son yarım yüzyılın Türkiye'sinin, sınıf mücadeleleri içerisindeki yerini nasıl değerlendirirsiniz? 50. yılında 15-16 Haziran'ı değerlendirecek olursak, siz ne dersiniz acaba bu konuda?

Faruk Pekin: Böyle geniş çerçevede sorarsanız bunun en önemli yanı ilk defa kitlesel, yığmsal bir hareket olması. Yığmsal ve kitlesel hareket derken, işçilerin içinde olduğu bir olaydan bahsediyorum. Bir köylü hareketi değil. Bir başka toplumsal sınıf hareketi de değil. Doğrudan doğruya işçi sınıfının yığmsal, kitlesel hareketi. Bundan bir önceki olay var; Saraçhane mitingi, 1961 yılı sonunda. Onun yüz bin kişi olduğu söylenir. Bence rakam o boyutta değildir. Ama sonuçta o bir mitingdir. Yine belli başlı talepleri vardır. Yine bir sınıf hareketidir. Diğeri ise yığmsal, kitlesel bir eylem olmakla birlikte hem İstanbul'u hem de Kocaeli'ni yani çok büyük bir coğrafyayı kapsayan son tahlilde siyasi bir olaydır.

DM: Ben bir şey sorabilir miyim Faruk Bey? Şimdi bahsettiğiniz gibi sahiden çok yığmsal bir olay. Hatırladığım kadarıyla iki yüz kadar fabrikadan yüz elli bin kadar filan işçinin kapsandığı tahmin edilen şey bu. Bu bir kere örgütlülüğün göstergesi sahiden. Örgütlü bir hareket olduğu ve DİSK'in önceden böyle bir eyleme hazırlandığı belli. Fakat, şöyle de bir şey... acaba kendiliğindenlik de var mı? Yani mesela, DİSK tabanının kabına sığmayan bir ruh durumunda olduğu bir durum söz konusu sanki. Yani, meydanlarda gösterilen bir sınıf hırsı, cesaret, dayanışma... Bir sendikanın savunulmasından çok daha ileri giden bir bilinç varmış gibi görünüyor yani... Veyahut da örgütlü tabii. DİSK'te örgütlenmişler ama öbür taraftan da işçiler acaba DİSK yönetiminin kararlarının ötesine geçtiler mi? Bir adım ötesine geçtiler mi? Böyle bir savunulması dışında... DİSK'in savunulması dışında başka bir kendiliğindencilik de var mı? Sanki öyle bir görüntü var 15-16 Haziran'da. Siz ne dersiniz?

FP: Bu eylem gerçekleştirildiği zamanda DİSK'e bağlı işçilerin sayısı belli. Ama yollara, caddelere çıkan sayı çok yüksek. DİSK tarafından yapılan tahminlere göre, eyleme katılan işçilerin üçte ikisi en iyi ihtimalle DİSK üyesi işçiler, üçte biri dışarıdan. Bana göre DİSK üyesi olmayanların sayısı daha yüksektir. Burada DİSK sendikalarının fabrikalarda çalışmayıp, önce şalter indirip, 15 Haziran sabahından bahsediyorum, sonra sokaklara çıkması olayında tabii ki bir örgütlülük var. Ama bunun dışındaki katılımlar tamamen kendiliğinden olan olaylardır. İki etkinliği ayırmak gerekiyor. Bu kendiliğinden olan olayda da yine örgütlü olan kesimin etkilerini düşünmek gerekiyor.

Bilmiyorum nerede soracaksınız, ama ben Sungur'a da söyledim. Genellikle 15-16 Haziran olayında göz ardı edilen bir konu vardır: O da 14 Haziran günü ve gecesi. Onu hep es geçerler. Aslında olayın özü orada yatıyor. Ayın 14'ünde Merter'de Lastik-İş binasında bir toplantı yapıldı. Çok kalabalıktı. DİSK yetkilileri 700 diye kayıt düştüler. Ben de o sıralar Maden-İş'te eğitim seminerlerine konuşmacı olarak katılıyorum. O toplantıda yirmi dokuz kişi konuşur, sonra bu bant polisin eline geçer. Buna göre sorgulanırlar. Şimdi oradaki konuşmaları hatırlıyorum. O toplantıdaki Kemal Türkler'in banttan çözülmüş konuşması bence 15-16 Haziran değerlendirmeleri için çok önemlidir.

Ama ondan sonrası daha çok önemli. İşte örgütlülük orada var. Kuyruğunu sıkıştırmışlar DİSK'in. Bir şekilde tek sendika yaratacaklar. Bunu da güçlü sendika adı altında yapmaya çalışıyorlar. DİSK'in üzerine geliniyor. DİSK'te belki bir Lastik-İş kurtarabilir, Lastik-İş dışında hepsi gümbürtüye gidebilir. Yani bir anlamda sıkıştırılmış bir halden bahsediyoruz. Bu sıkıştırılmış hale karşı, daha önceden konuşuldu edildi ama en son mayıs ortalarında ciddi bir örgütlenmeye girildi.

Ardından fabrikalarda Anayasal Direniş Komiteleri kuruldu. Bu direniş komiteleri ne yaptı? Bunların en önemli yaptıkları şey 15-16 Haziran'dan önce Ankara'ya çok sayıda telgraf göndermekti. Bayağı böyle kuyruk oldular telgraf çekmek için. Telgraflarda anayasadaki direnme hakkından söz edildi. Burada bir örgütlülük var. Bu örgütlülüğü de şuraya bağlamak lazım: O sıralarda Türkiye'de iş yerlerinde en örgütlü olan sendika Maden-İş. En, ötesi yok. Yani bunun Türk-İş'te muadili yok. Bu tabii üretimden gelen bir güçtü. Maden-İş'in sendikal yetkiye sahip olduğu iş yerlerinde bu yetki zaten bizatihi kendisini ortaya koyuyor. Üretimin zaten kendisi örgütlü. Bu örgütlülük sendikaya kadar yansıyor. Bütün iş yerlerinde Maden-İş'in bir baş temsilcisi olurdu. Onlar bugünkü İK'lar gibi çalışırlardı sanki. Onun özel bir odası olurdu. Deddiği dediği. İşveren ona danışırdı. Ama o da "böyle yapacaksınız" deyince işçiler de ona uyarlardı. Çünkü işverenin baş temsilciye gösterdiği saygı önemliydi. Bu aşağıdan yukarıya bir örgütlenmeydi. Maden-İş'in böyle bir özelliği vardı. Aynı şey o sırada DİSK'e bağlı diğer sendikalarda yok.

Son bir ay içerisinde iş yerlerinde konu çok iyi işlendi. Tamam bu arada DİSK, Ankara'ya gitti görüşmeler yaptı. O zamanki Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile yapılan görüşmeler vardı. Onlar yapıldı falan filan. Bu arada DİSK yürütme kurulu bir karar aldı. 17 Haziran'da Taksim'de miting yapacaklar. Kemal Türkler çok zeki bir insandı ve çok iyi bir sendikacı. Siyasi tarafına öyle diyemeyeceğim ama her şeyi gören bir insandı. Defterde alınan karar 17 Haziran'da. Taksim'de miting tek karar budur. Gerçi ona da izin vermediler sonra.

DM: Oraya geçmeden önce izin verilmeyen eylemden bahsediyorum. Sadece şunu anlamaya çalışıyorum, yani, DİSK'in amaçladığı bir eylem biçimi var. Eylem var, hedefi var vs. Özellikle Maden-İş işçileri sizin bahsettiğiniz anlamında söylüyorum, sanki DİSK'in hedeflediğinden bir adım daha ileri gitmiş eylem sırasından kastediyorum.

FP: Tabii gidecek.

DM: Öyle bir bilince sahipler diye düşünüyorum.

DM: Bir de burada şey ekleyebilir miyim Faruk Bey? Burada DİSK'in dışında da (sadece DİSK'i savunma saikinin dışında) Türk-İş'e bağlı sendikalarından da biliyoruz ki sendikalar, örgütlü oldukları fabrikalardan da eylemlere katılım var.

FP: Ben size bir soru sorayım, niye böyle yaptı Türk-İş üyeleri?

DM: Siz daha iyi bilirsiniz. Onlarda da sınıf bilinci olduğunu düşünüyorum ben.

FP: Şöyle söyleyeyim: 14 Haziran gecesini o yüzden önemsiyorum. 15-16 Haziran sonrasında yazılanların hepsini biliyorum. Herkes masa başında oturdu, sınıf tahlili yaptı falan filan. Genelde bunları yapan insanların unuttuğu bir şey var. O da şu: işçi mahallelerinden bihaberiz biz. Halbuki cıvıl cıvıl yaşayan işçi mahalleleri var. O işçi mahallelerinin çalışma tarzı çok farklı. Bakkal, mahalle bakkalı, birikmiş paraların ne zaman ödeneceğini bilir. Çünkü ona göre veresiye mal verir. Toplu sözleşmenin ne zaman biteceğini bakkal bilir. İşçi mahallelerinde o zamanlar işçi konuları görüşülürdü. Şimdi Haliç'te bir şey yok. Siz benden de gençsiniz, Haliç'in 1970'li yıllarını dikkate aldığımızda sağlam sollu fabrikalar var. İrili ufaklı sayarsak 600 falan fabrikadan bahsediyoruz. Ondan sonra işçi mahalleleri var, yani, Defterdar, Bahariye, Kağıthane, Silahtarağa, bu tarafta Kasımpaşa. Buradaki mahallelerdeki nabız nasıldı pek bunu algılayamıyoruz.

İşin özü burada. Şimdi son zamanlarda bir laf çıktı ya 'mahalle baskısı' diye. O mahalle baskısı birtakım tezlerle siyasal İslam'ın güçlenmesi noktasında kullanıldı vs. ona benzetmeyeceğim ama o dönemde çok belirgin bir mahalle ruhu vardı. İşçi semtleri bunlar. Bu işçi semtlerinde fabrika ayrımı yok. Yandaki fabrikada çalışanla aynı mahallede aynı kahveye gidiyorlar. Sadece mahallenin bildiği bir tek şey var o da Maden-İş'in diğer fabrikalara oranla çok fazla ücret zammı alabildiği. O niye alamıyor? Öyle bir bağlanmış ki işçiler Türk-İş'in yetkili olduğu fabrikalarda, bunu aşamıyorlar. Bu çok önemli. Böyle bir şey olabilir mi? Maden-İş'in saate almış olduğu 270 kuruş zammı söz gelimi; yandaki fabrika Türk Metalli olduğu için yevmiyeye alıyordu. Bunu görmeyecek mi işçi? Bunu görüyorlar. Şimdi bu noktada aslında hepsinin amacı DİSK'te yapılanmak. Ama bunu gerçekleştirmek o fabrikalarda çok zor. Öyle oturmuş ki sarı sendika işverenle beraber. Çok çok zor bir olay. Çok yoğun bir işçi kaybını göze almakla oluyor. Bunu göze alan iş yerleri de oldu.

DİSK'e sonradan gelenler oldu.

Zaten konuştuğumuz özel iş yerleri. 15-16 Haziran'da özel iş yerleri de meydana daydı. KİT'lerden de işçiler meydana daydı.

Türk-İş'li bir işçi için DİSK'in varlığı onun ücretinin garantisiydi. Yani DİSK'e bir şey olursa o eldekini de alamayacak. Bunun gayet iyi farkındaydılar. Üstelik bu mahalle kahvelerinde Maden-İş üyesi işçiler, temsilciler konuşurken öbürleri hep eziliyordu. Öyle havalar var ki bunlarda "şöyle aldık, böyle yaptık", çünkü yaptılar hakikaten. Greve çıktılar bitirdiler. Eylem yaptılar bitirdiler. Hele hele Derby'deki ilk işgalden sonra. O sırada Robert Kolej (bugünkü B.Ü.) Öğrenci Birliği başkanıydım. İ.T.Ü. Başkanı Harun Karadeniz, Maçka Başkanı Çetin Uygur birlikte fabrikaya gittik. Derby'deki işgal ilkin olumsuz karşılandı. Fakat sonra yürekli bir hâkim çıktı referandum kararı verdi. Hem de gizli oy açık sayım ile. Korkunç bir rakam çıktı: 900 küsur lehte oy. Çok az bir miktar karşı sendikaya çıktı. Derby işgalinin böyle olumlu bitmesi sonrasında bütün fabrikalar zaten kıpır kıpır. Şimdi 14 Haziran'da Merter'de bir toplantı yapılıyor. Toplantıda iki, üç sendika başkanı ile çok az sayıda temsilci konuşmuştu. Daha çok iş yeri temsilcileri konuştular. Orda bir konuşmacı "dinamitleriz biz bu fabrikaları" deyince ona sözünü geri al dırtmışlardı. Bir yandan da yasalara uyma konularını biliyorlar. Ancak...

DM: Yani işçiler şevkle ve heyecanla doluydu...

FP: Dolu çünkü her şeyi görüyorlar. Yani bir tek Lastik-İş kurtarılabildirdi. O da iş kolunun küçüklüğünden dolayı. Onun dışında hepsi bütün bu rüyanın biteceğini biliyorlardı. Herkes anladı, gördü. Bütün bunlar iş yerlerine anlatıldı vızır vızır. Örgütlülük dediğimiz olay orada. Maden-İş'in mal üretiminden gelen bir gücü var. Ama bu gücü işçi temsilcileri çok iyi kullandılar. Çok iyi anlattılar. Bütün bunlar efendim...

Cumhuriyet
15 Haziran 1975
Sayı 15.000

DM: İzninizle Faruk Bey, tam anlamak için soruyorum. Siz aslında diyorsunuz ki; "15-16 Haziran'ın öncesinde, asıl 14 Haziran'da Merter'de yapılan toplantı kritikti."

FP: Toplantı ve toplantı akşamı önemli. Herkes dağıldı. Herkes kendi mahallelerinde civil civil kahvehanelerde bunun için çalışıyor. Çok işçi vardı anlatan. Bazıları sabaha kadar uyumadılar. Hatta bir örnek vardır. Silahtarağa'da toplanamamışlar. "Hep beraber sinemaya gidelim" diyorlar. Sinemada filmi durdurup ışıkları yakıyorlar. Eylemi konuşuyorlar. Sabaha kadar uyumayanlar var. Ertesi sabah ne oldu? 15 Haziran'da fabrikaya girdiler ve çalışmıyorlar. Sirenler ötmeye

başladı. Tabii fabrikalar birbirine çok yakın. Siren düdükleri vs. herkes öylesine uyarılmış vaziyette. İşte ondan sonra bu güçle beraber fabrikalardan dışarı çıkmaya başladılar. Ve her çıkan önce komşusunu dışarı çağırdı.

DM: Orada 14 Haziran Merter toplantısına ilişkin bir şey sorabilir miyim Faruk Bey? Şimdi burada şey de var, bir gün önce 13 Haziran'da Samatya'da bir düğün salonunda yapılan DİSK'e bağlı yönetim kurullarından kişilerin bir araya geldiği toplantının davetinde Maden-İş'in ve DİSK'in genel başkanı Kemal Türkler'in, diğer sendika başkanlarının kitlesel, fiili eylemlerine karşı çıkılması karşısında, bu engeli aşmak içinde 14 Haziran'ı planladığı görüşü var. Böyle bir yorum da var. Sizce DİSK yönetiminin böylesine bir yöneliş farkı var mıydı? Kitlenin bu yolu aşması için bir yolu olabilir miydi bu 13-14 Haziran toplantıları?

FP: Ne kadar çok toplantı yaparsan o kadar çok demokratik oluyorsun. Ne kadar çok toplantı yaparsan, toplantıya katılanlar kendilerine başka bir güç vehmediyorlar. Bütün bunlar doğru şeylerdir. Keşke daha fazla yapılabileseydi. Ama 14 Haziran Pazar günü artık işin son noktası. Pazartesi, Salı...

DM: Yani Kemal Türkler'in tutumunu DİSK yönetimi içindeki diğer kişilere karşı farklı bir yönelişin ifadesi olarak değerlendirmiyorsunuz.

FP: Şöyle, 1970 yılındaki DİSK üyeliklerine bakarsak Maden-İş çok büyük farkla öndedir. Lastik-İş, iş kolunda güçlü bir sendika ama iş kolu ufak; Goodyear -bu da pek bilinmez- 15 Haziran'da yola çıkmadı. Maden-İş'lilerin çağırmasına rağmen çıkmadı. Ancak 16 Haziran'da çıktı onlar. Bakın 15 Haziran'da çıkmayan DİSK iş yerleri de var yani. Burada önemli olan işçi mahallelerindeki doğal dayanışma. İşçi mahallelerinde bir delikanlılık var. İşçi mahallelerinde "biz adamımızı yedirmeyiz" havaları var. Hepsini birbirine karıştı. Yani o işçi mahalleleri ruhunu iyi okumak lazım. O mahalle ruhunu iyi okuyamazsak o zaman DİSK üyesi olmayanlar nasıl sokağa çıktı bunu kavrayamayız. Bu dediğim İstanbul. Ama Anadolu yakasında İzmit'e doğru birçok Pendik, Kartal eski işçi mahalleleri vardı, gecekondular filan vardı. O tarihte işçi mahallelerindeki ruhu okumak gerekiyor. Bu ruhu okursak, o zaman DİSK'e üye olmayan işçilerin, neden ve nasıl caddelere çıktıklarını, fabrikaları terk ettiklerini anlamış oluruz. Bu çok önemli bir nokta.

DM: Bir şey sorabilir miyim ben de? Bu Merter toplantısında, biraz önce bant meselesi demiştiniz ya hocam. DİSK konuşmaları banta alıyor. Sonra sanırım bu polisin eline geçiyor. Mahkemede de tanıkların aleyhine kullanılıyor. Her ne kadar delil bakımından sanıklar sorgulansa da. Siz bu bantlar meselesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Nasıl polisin eline geçiyor? Nedir buradaki süreç?

FP: Bazı şeyleri çok iyi bilmemiz gerekmektedir cevap verebilmek için. Onun gibi bir başka soru daha oldu. O pazar günü orada bir komite seçildi. O komitenin

başkanı Kemal Nebioğlu'ydu. Ama Kemal Nebioğlu sonra sanıkların arasına sokulmadı. Bu konu da sorulmuştur. Tabii ki bantların ele geçmemesi gerekiyordu. Peki, konuşmaları neden banda kaydetmişlerdi? Başka türlü bir sendikacı kurnazlığı da olabilir bu. İlerde başka bir amaçla kullanmak üzere de konuşmalar banda alınmış olabilir. Sendikacıları çok hafife almamak lazım, çok akıllı adamlardır. Cin gibidirler. Ama şimdi bu saat kimseyi suçlayamam açıkçası. Gözümle görmüş olsaydım söylerdim.

DM: Bir hata olduğunu, bir sorun olduğunu teslim ediyorsunuz.

FP: Bal gibi bir hata. Bir kere niye banda alınır bir. İkincisi, alınan bandın kırılması gerekir falan filan. Sonra polis aramada bunu buluyor. Eliyle koymuş gibi buluyor vs. vs. Hataydı bu.

DM: Bir de o dönemde hiçbir konfederasyona bağlı olmayan Bağımsız İşçi Sendikaları genel direniş komitesi var. Bu konuda siz ne dersiniz? Onu nasıl değerlendirir, onların konumlarını, yönelişlerini nasıl değerlendirirsiniz?

FP: Çok sayıda bağımsız sendika var. Bir kere DİSK'i kuran sendikaların Türk-İş'ten ayrılması çok uzun bir süreçtir. Türk-İş'i de epey yaralamıştır. Ama bazı sendikalar (bunlar dörtler, on ikiler, yirmi dörtler diye sonra ayrıştı) hala Türk-İş'te bir şeyler yapılabilir kanaatindeydi. Ama şu veya bu şekilde kurulmuş olan bağımsız sendikalar da var. Bunların kimisi iş yeri sendikası, kimisi iş kolu sendikası. Ancak, bunlar Türk-İş'le hiçbir şey yapılamayacağını bilen insanlar. O yüzden Türk-İş'e girmiyorlar. Ama DİSK üyesi olmanın da o gün onlar için bazı handikaplar yaratabileceğini varsayıyorlar. Bence bu varsayım doğru değildi ama varsaydılar. Sonra sonra, yavaş yavaş DİSK'e geldiler. Tekstil sendikası, doğrudan doğruya DİSK'e gelebilirdi o sıralarda. Ve tekstil işçileri de buna bir şey demezdi. Ama öyle şeyler oldu. Belli başlı bazı korkular haklı bir noktadaydı.

Şunu da unutmayalım. Temel çerçeve vardı Türkiye'de: anti-komünizm. Bu anti-komünizm bilinmeden Türkiye'de komünizmin tarihi filan da yazılmaz. Yani bir anti-komünizm her tarafa sinmiş olan bir olaydı. Orduda da vardı. Poliste de vardı. İş yerlerinde, fabrikalarda da vardı. Bu bal gibi siyasi karakterli olup ama farklı farklı dillendirilen bir konudur. Ve bütün bunlara rağmen DİSK'li sendikacıların başkaldırması önemli, ki bu adamların Türkiye İşçi Partisi (TİP) kurmaları en azından onların kafalarında bazı şeyler olduğunu gösteriyor. Bu arada uzun zaman da İşçi Parti'li kaldılar, ancak 1970 tarihli TİP kongresinde biraz rahatlamış gibi oldular. 12 Mart da gelip partiyi kapatınca İşçi Partisi'nden tamamen kurtulmuş oldular. Sendikacı kimliğini iyi tanımak gerekir.

Aynı şeyleri bağımsız sendikalar için de söyleyeceğim. Hele hele bağımsız sendikaların varlığı, tam da DİSK'in garantisine muhtaçtı. Yani DİSK onlar için de bir garantiydi. Türk-İş işçilerinin ücret zammı için de garantiydi DİSK. Bağımsız sendikalar için de DİSK'in varlığı hayatiyet meselesiydi. DİSK giderse onlar zaten gidiyordu. Bu nedenle onların da devrede olması gerekiyordu. Yani burada, uzun vadeli baktığımızda, birçok çıkar bal gibi çıkıyor. Herkes kendi ekonomik

çıkarını iyi kötü görüyor. Ha bu ekonomik çıkar nasıl siyasal bilince dönüştürdü ayrı bir konu. Ama ekonomik çıkarlar konusunu çok iyi bilmemiz gerekiyor. Bu kadar çok sayıda Türk-İş üyesinin ya da sendikasıız işçinin meydanlara dökülmesinin başka türlü açıklaması olamaz.

DM: 14 Haziran toplantısına dönersek, Kemal Türkler’in kapanış konuşması var 14 Haziran toplantısında. Şöyle bir çizgiye oturuyor az çok, yapılacak eylemler işçilerin önerileridir. Kararlar işçilerin kararlarıdır. DİSK’in sorumluluğunda yönetilecek tek karar 17 Haziran Çarşamba günü yapılması kararlaştırılan resmî miting. Burada bilinçli bir taktik uygulandığı görülüyor sanki. Bu taktiği siz nasıl değerlendirirsiniz?

FP: Bal gibi taktik tabii bu. Ayrıca banda alındığında bilerek konuşuyor Kemal Türkler. Yarın bir gün bantlar polisin eline geçmeseydi belki de onlar kullanacaklardı bandı kendi lehlerinde. “Biz işçiyi serbest bıraktık, işçiler meydanlara doluştu ya da sokaklara aktı”, bu çok sendikacı bir tavır. Aldığı tek karar var: 17 Haziran’da Taksim’de miting. “Nasıl gelecekseniz gelin Taksim’de buluşacağız” dedi. Onu da böyle bıraktı. Yani, 15–16 Haziran nedeniyle yargılamalar başlayınca, askeri yargıcın elinde DİSK’i bağlayan bir karar yoktu. İşçiler yürüdü, Kemal Türkler ne yapsın?

Ama eylemlerden hemen önce yayınlanan, benim de isimsiz katkıda bulunduğum Maden-İş gazetesi “İşçi sınıfı hazır ol! Büyük savaşımız başlıyor” başlığıyla çıkmıştı. 15 Haziran sabahı çıkan *Cumhuriyet* gazetesinin başlığı manidardır: “DİSK bu sabah direnişe geçiyor”.

DM: Yani biraz kendilerini de böyle güvenceye almaya çalışan bir şey mi?

FP: Hep almıştır. Kemal Türkler, sizi rahatlatayım ben, Kemal Türkler yaşamı boyunca hep bunu yapmıştır. Bunu da kınamıyorum. Sonuçta o iyi bir sendikacıydı.

DM: Ben şunu sorayım o zaman. Bu konuyla da bağlantılı olarak. Bazı DİSK yöneticilerinin yürüyüşe katılmaması, 14 Haziran’daki bant meselesi, sonra Kemal Türkler’in 16 Haziran’da İçişleri Bakanı ile yaptığı görüşmeden sonra radyoya verdiği demeç, TİP eski milletvekili –biraz önce bahsettiniz– Kemal Nebioğlu’nun hiç sorgulanmamış olması, ne bileyim, Lastik-İş’in ikinci gün eyleme katılmış olması gibi böyle bir sürü eleştirilen nokta var aslında. Şimdi böyle düşündüğümüzde bu eleştirileri de göz önüne alarak DİSK yönetiminin 15–16 Haziran’daki ve daha sonraki izleyen aylardaki tutumunu genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

FP: Türkiye’nin o günkü koşullarını dikkate aldığımızda, DİSK, Türkiye’deki en ilerici, en devrimci yapılanmaydı. Üstelik başarılı bir yapılanmaydı. Yani bu başarı kalıcı sonuçlar da üretti. Peki DİSK’in dışında var mıydı başka bir alternatif yapılanma? Yoktu. Yani Devrimci Yapı-İş filan tamam da bunlar bir yere kadardı. O nedenle DİSK’i tarihte, biraz farklı değerlendirmek lazım. Sonuçta Kemal Türkler,

dört dörtlük bir komünist değildi. Siyasi parti başkanı değildi. Bir parti kurdu ama daha sonra yapamadığı için bir başkan çağırıldı falan filan. Bu bir. İkincisi, sendikalar siyasi örgütler değildir. Bu yanlış daha sonra DİSK'in başına çöreklenen TKP'liler de yaptı. DİSK bir siyasi parti değil. Bir sendikal örgüt. Sendikal örgütün yapabilecekleri vardır, yapamayacakları vardır. Bu nedenle DİSK'in o şekilde değerlendirilmesi gerekiyor. Yani biz, Kemal Türkler'i bir komünist, DİSK'i bir komünist örgüt gibi yargılayıp, değerlendiremeyiz. Apayrı şeyler bunlar. DİSK'e üye sendikaların üyelerinin de farklı bir bileşimi vardı. DİSK üyesi bazı sıkı anti-komünist işçiler vardı, iş yerlerinde bazen bunlar sorun da çıkarırlardı.

Bir konu daha var yine bu mahalle ruhunda kendini gösteren 15-16 Haziran'da olumlu işleyen bir hemşerilik ruhu vardır. Mesela 15-16 Haziran'da birçok Türk-İş üyesi, hemşerilik babında arkadaşı Osman'ın arkasından yürüdü gitti. Bu hemşerilikleri unutmayalım. 15-16 Haziran'da hemşerilik ruhu olumlu işlemişti.

Demem şu ki, 15-16 Haziran'ı, 50 yıl sonra, yarım asır sonra değerlendirirken her şeyi yerli yerine koymamız gerekiyor. Daha sonraki dönemlerde, mesela TKP'liler DİSK'e hâkim olduğunda siyasi parti hüviyeti ile sendika hüviyeti birbirine iyice karıştırıldığından, başka yanlışlar yapıldı. Burada ısrarla Kemal Türkler'i savunmuyorum. Örneğin Maden-İş'in tüzüğü Kemal Türkler'in tüzüğüydü. Demokratik falan da değildi. Bu da ayrı bir olay. Ama DİSK bünyesinde yapılan işler çok ilericiydi. Ben yıllar sonra bir ansiklopediye DİSK'i anlatan bir yazı yazdığımda, "DİSK, işçilerin yüz akıdır" dedim. "Farklı olmanın adıdır" dedim. Farklı olmak çok önemli. Bilinç nasıl yaratılıyor? Paldır küldür olmuyor. Köyden yeni gelmiş, bulguru bile köyden geliyor. Evi yok, derme çatma gecekonduda, ona bile kira veriyor. Şimdi böyle bir durumda bilinç nasıl gelişir? Bilincin oluşumu ancak farklı adımlarla oluyor. Yıllarca işçilere eğitim yaptım. Onlara artık değeri anlatıyorum. Ama eğitimlerde artık değeri ilk anda anlayan Maden-İş üyeleri oluyordu, Kimya-İş üyeleri oluyordu. Çünkü fiilen üretiyorlar. Ortaya bir mal çıkarıyorlar. "Sen çalışırken 6 saat işverene, 2 saat kendine çalışıyorsun" diyorsun, "işgücü nedir, emek nedir?" diyorsun hemen algılıyor. Aynı şeyi hizmet sektöründeki bir işçiye kolay anlatamıyorum. Bunlar önemli.

Türkiye işçi sınıfının bilinçlenmesi öyle kolay bir olay değildi. Önce sendikal mücadelede epey yol katedildi. Mahalledeki bir işçi bakıyor komşusu Maden-İş'te iş yeri baş temsilcisi olmuş. Havası değişmiş. O ezilmeye devam ediyor. Bütün bu farklılıkları yaşadılar işçiler. Tabii ki direnişle hepsinin kaybedebileceği bir şey vardı. Başkanlık, iş yerindeki baş temsilcilik kaybedilebilirdi. İşçi fabrikadaki işini kaybedebilirdi vs. vs. Hep bunlar birbirine bağlı olan şeyler. Buradan ancak böyle geçilebilirdi. Ama 15-16 Haziran 1970 yılı Türkiye koşullarında yaşandı. 1964'te 65'te olmazdı. 63 yılının imkân verdiği tek direniş Kavel grevidir. Kavel grevi, anayasal ama yasadışı bir grevdir. Ama o zamanki konjonktür bile Kavel'e yardımcı olmuştu. 1970 ise Türkiye'nin kıpır kıpır olduğu bir zaman. Herkes yürüyor. Astsubay eşleri bile yürüyüş yapıyorlardı. Hakimler yürüyordu. Asistanlar, profesörler yürüyordu. Öyle bir dönemdi.

DM: Faruk Bey bu noktaya birazdan geleceğiz. Ondan önce şunu sorabilir miyim? 15-16 Haziran'daki genel izlenim, 16 Haziran akşamı sıkıyönetim ilan edilir edilmez mücadelenin hemen, adeta bıçak gibi kesilmiş olduğu yönünde. Halbuki birçok fabrikanın sıkıyönetim döneminde de mücadeleye devam ettiğini, fiili iş bıraktığını, işi yavaşlatma yönünde direndiğini biliyoruz. Bundan çok söz edilmiyor. Mesela Kemal Sülker'in kitabı 17 Haziran'da bitiyor. Siz ne dersiniz? Bu konudaki bilgileriniz nelerdir? Sanki biraz daha devam ediyor korları mücadelenin. 15-16 Haziran sonrasında da.

FP: Sıkı yönetimin ilanı 16 Haziran gecesi saat 24:00'da oldu. Kemal Türkler'in vilayetten çıkarken verdiği demeç öncesinde muhtemelen ona sıkıyönetimin ilan edileceğini söylemişlerdi, ama sıkıyönetimin resmi ilanı o gece oldu. Kemal Türkler'in demeci bir anlamda fabrikalara dönüş olarak yorumlandı. Sendikacıların da düşündüğü boyuttan ileri gitti her şey.

DM: Başta sorduğumuz soru tam da bununla ilişkiliydi. Sanki DİSK yöneticilerinin düşündüğünden daha ileri gitti olay...

FP: Kesinlikle öyle. Ben 15-16 Haziran günleri hem DİSK merkezine hem de *Ant* dergisine gidip geliyorum. Vilayetin de bulunduğu Cağaloğlu'na akınca işçiler, Harbiye'ye doğru yürüyünce işçiler, "ihtilal provası" sözleri söylenmiş olabilir. "Çok sayıda ölü var" haberleri de dolaşıyordu. Şehrin her yerinde işçi var. Ordu değişik nedenlerle doğrudan doğruya saldırgan bir tavır takınmayınca olay farklı bir boyutta gelişti. Bunlar normalde Kemal Türkler'in beklediği bir durum değildi. Ve Haziran'ın 16'sı akşam üzeri sendika yöneticileri geri çekildi. Bir kısım işçi fabrikalara geri çekildi, bir kısım evine döndü. Kemal Türkler'in demeci zımni olarak yani kapalı bir biçimde söylenmiş "fabrikalara dönün" kararı olarak yorumlandı. İşçiler arasında haberleşme bu yolda gerçekleşti. Ama 17'si sabahı bazı iş yerleri bu geri çekilmeye uymadı. Onlar Maden-İş'in en diri unsurlarıydı. Ertesi gün iş yerine geldiler, işbaşı yaptılar, fakat üretime geçmediler. 1 hafta süre ile üretime geçmeyen

iş yerleri vardır.

DM: Bir direniş söz konusu.

FP: Tabii tabii direniyor. Bu direnişi yaparken yalnız o da zımni olarak bir anlamda DİSK yönetimine bir göndermede bulunuyor.

DM: Tepki midir?

FP: Bir anlamda, sessiz bir tepki; yani “böyle olmasaydı” demeye getiriyorlar. Gelelim işin ikinci bölümüne. Sonuç ne oldu? Tasarı yasalaştı. Zaten yasalaşma noktasındaydı. TİP’in ve eylemler üzerine tavrı olumluya dönen CHP’nin Anayasa Mahkemesi’nde açmış olduğu davalardan sonra, Anayasa Mahkemesi’nce geri çevrildi. Sonra da Meclis’te kadük oldu. Yani sonuç itibarıyla 15-16 Haziran maksadına ulaştı.

Burada bir an için duralım. Anayasa Mahkemesi’ni öyle bir karara sevk eden bizatihi 15-16 Haziran’ın kendisidir. 15-16 Haziran’da öylesine güçlü bir çıkış olmasaydı, işçiler haklı davalarını öylesine savunmamış olmasalardı Anayasa Mahkemesi de öyle bir karar vermeyebilirdi.

Yani tekrar edersem, değerlendirmelerde bir konu atlanmamalı: 14 Haziran günü ve gecesi sabaha kadar olup bitenler. Onlara aşırı vurgu gerekir. Esas örgütlenme bence o akşam, geceden sabaha kadar oluyor, “17’sinde Taksim’e yürüyeceğiz” değil, “yarın fabrikaları çalıştırmıyoruz” haberiyle. Resmi DİSK kararı 17 Haziran Taksim Mitingi’dir. Ama etrafında örgütlenen karar “yarın fabrikaları çalıştırmıyoruz” biçimindedir. O nedenle pazar günü 14 Haziran günü...

DM: Bir anlamda DİSK yönetiminin arzusu hilafına...

FP: Yok o kadar değil. DİSK yönetimi ancak bir eylemle DİSK’e yönelik saldırının durdurulabileceğinin farkındaydı. DİSK’in ellerinden kayıp gitmesiydi onların korkuları. Ve nitekim 15 Haziran günü eylemleri onların bekledikleriydi. 15 Haziran günü öğle vakitlerinde DİSK’in bir bildirisi yayınlandı: “Şu kadar iş yeri direnişte” diye. Ama 16 sabahı böyle başlamadı. Çünkü militan işçiler 15 gecesi de çalıştı. Bütün işçi semtlerinde çalıştı. Bazı insanları, bazı işçileri, hemşerileri, korkak olmakla suçladılar. “Adam değilsiniz” dediler. Onlara işçi dayanışmasından bahsettiler. Sabaha kadar böyle gitti bu söylem. O nedenle Haziran 16’da birdenbire her şey patladı. 16 Haziran öğle sularında yani sendikacıların Harbiye’ye çağrıldığı sırada, olay yavaş yavaş onları aşmaya başlamıştı zaten. İstedikleri olmuştu. Eylemler biraz daha genişleyince zaten sıkıyönetim geldi. Sonra DİSK ve Maden-İş yöneticileri içeri alındı. Ardından kahraman gibi çıktılar o davadan. Bütün bunları 15-16 Haziran dönemindeki Türkiye siyasetinde esen havayla ilişkilendirmek gerekir.

DM: Bir de üzerinde pek durulmayan, pek fazla yazılıp çizilmeyen bir şey var. Anayasal direniş komiteleri var o zaman. Sizin bunların nasıl kurulduğuna ve çalıştığına dair bir gözleminiz, bir değerlendirmeniz var mı? Yani burada bir işçi denetimi mi söz konusu? Bunun bir nüvesini görmek mümkün mü burada?

FP: Maden-İş'in bambaşka bir özelliği vardı. Bir kere özel sektörde örgütlü olan bir sendikadan bahsediyoruz. Bu çok önemli. Türk-İş'te örgütlü koca koca dev devlet işletmeleri var. Çalışanlarının çoğu siyasi torpille girmiş. Çoğu yıllanmış ve devlet memuru gibi olmuş. Maden-İş'in örgütlenmesi ise kıpır kıpır bir örgütlenmeydi. Kıpır kıpır örgütlenme içerisinde bir telefon ile tüm bir fabrika herhangi bir konuda örgütlenebiliyordu. "Anayasal direniş komiteleri kurulacak" denildi. Zaten her iş yerinde seçilmiş bir baş temsilci var. Fabrikanın büyüklüğüne göre seçilmiş bir, iki, üç, dört, beş temsilci var. Al sana beş altı kişi, yani bir komite. Hemen bunlar dağılınca fabrikada çay molalarında, öğle yemeği molalarında örgütlenme rahatlıkla sağlanıyordu. Bir fısıltı anında her tarafa yayılabiliyordu. İkincisi Anayasal direniş komitesi demek, "biz bu işi demokratik yapıyoruz" demek bir anlamda da. Sadece onlara bir şey yükleyip kurtulmak anlamında değil.

DM: Arı anlamda işçi denetiminin de ilk nüvesi olduğunu görmek de mümkün. Bahsettiğiniz örneklerden de yola çıkarsak eğer, hani çay molasına işçiler karar veriyor vs. Demek ki fabrikada bir işçi denetimi de oluyor aslında bu anayasal direniş komitesi sayesinde.

DM: Az önce şöyle demiştiniz: "15-16 Haziran siyasi bir boşlukta yaşanmadı." Bunun bir arka planı var, geçmişi var, TİP'in kurulması var. Ondan sonra 1960'lı yıllardaki hareketlenmeler söz konusu. Bu döneme damgasını vuran Sosyalist Devrim-Milli Demokratik Devrim (MDD) tartışmaları var. 15-16 Haziran'ın bu tartışmaların içindeki yeri nedir? 15-16 Haziran'dan sonra bu tartışmalardan birtakım dersler çıkartıldı mı?

FP: Çıkartılmadı. Ben o sırada MDD'ye karşı olan grubun içindeydim. Harun Karadeniz, Çetin Uygur bir aradayız. Ben *Ant* dergisinde yazıyorum. MDD tezi-ne külliyen karşıydık. Bizim nazarımızda MDD Mihri Belli'den dolayı cuntacı-lığa kapı açmaktı. O günlerde "işçi sınıfı vardır, yoktur, ideolojik öncüdür, fiilen öncü değildir" tarzı tartışmaların içinde sanki "ey ruh geldiyse masaya vur" misali yumruğunu ortaya vurdu, "ben varım" dedi. Bu kısım önemli. Çünkü o bir sınıf ürünüydü. Sosyolojik olarak istediğimiz kadar farklı tanım yapalım. O bir sınıftı. Ve sınıf kendi gücünü gösterdi. Gücü de üretimden gelen güçtü. Bir kez daha Marksizm hatırlattı. Ama bu çok iyi değerlendirilemedi. İşin ilginç yanı bazı MDD yanlısı öğrenci gençler de eyleme katılmıştı. Yani işçi sınıfı kendi öncülüğü konusunu tekrar gündeme getirdi ama yeterince ders alınmadı.

DM: Yani siz MDD çizgisinin çok o derslerini çıkartamadığımı...

FP: Evet yani, bundan en çok ders çıkarması gereken Mihri Belli'ydi. Hiç üstüne alınmadı bile. Şimdi bakıyorum Türkiye'de sosyalizm tarihi yazılıyor. Milli Belli kahraman ilan ediliyor. Yön-Devrim hareketinin, Doğan Avcıoğlu'nun Türkiye sorununu ideolojik olarak etkilemeye çalıştığı, bir yığın darbeci, cuntacı örgütlenmenin olduğu bir sırada 15-16 Haziran olayı yeterince değerlendirilmedi. O ara *Ant* dergisi bir hatırlatma yaptı... 15-16 Haziran sonrasında bir ay süreyle sıkıyönetim ilan edildi, sonra yargılamalar başladı. Yargılamaların olduğu sırada *Ant* dergisi bir kapak yaptı, aylık 5. sayısında, yani Eylül 1970 sayısında. Kapakta ne yazıyor? "Kapitalistleşen subaylar, işçileri yargılayamaz." Çok cesur ve ileri bir çıkıştı. Biz cuntacılık, darbecilik konusundaki bazı tartışmaları gündeme getirmek için böyle bir şey yapmıştık. Ama sözde sosyalist cuntacılar başta olmak üzere kimse bundan alınmadı. Tam tersine "ittifaklarımızı bozuyorsunuz" diye laflar edildi. Ama 6 ay sonra darbe geldi.

12 Mart sonrasında Selimiye kışlasında hapis yatarken oradaki tutuklu cuntacı-lardan öğrendiğim kadarıyla tam tersine 15-16 Haziran'dan ders çıkaran cuntacılar olmuş. Bazı cuntacılar işçilerle ilişki kurmak için Kocaeli'ne falan gitmişler. Türkiye İşçi Partisi, sosyalizm diyen bazı sol gruplar da "zaten biz söylemiştik" oldu biraz. Ama esas ders alması gerekenler, yani "Milli Demokratik Devrim" şiarını öne çıkarıp işçileri dışlayanlar ders alması gerekirken onlar ders almadı.

DM: Peki, Türkiye İşçi Partisi'nin 15-16 Haziran üzerinde örgütsel anlamda bir rolü oldu mu?

FP: Yok. Şöyle olmadı, burada da çok klasik bir şey söyleyeceğim size. Kurulduğu günden itibaren DİSK, TİP'i her yerde kullandı. Bütün TİP militanlarını DİSK üyesi sendikaların örgütlenmeleri sırasında kullandı. Ama TİP'in DİSK'i kullanmasına gelince her şey dururdu. Bir tek önemli bir olay vardır. Bir yerel seçimde DİSK ve Maden-İş Başkan Vekili Şinasi Kaya İstanbul Belediye Başkanı adayı olmuştu. Ama arkası gelmedi. Sendikacıların milletvekili olması ayrı bir olay. TİP'li sendikacılar Türkiye İşçi Partisi'ne kucak açmadı, ama DİSK TİP'i hep kullandı. 15-16 Haziran'da TİP'in örgütsel bir rolü yok, ama tabii ki tüm TİP'liler 15-16 Haziran eyleminde yer aldı.

DM: Tüm bu konuştuklarımız çerçevesinde son olarak 15-16 Haziran'ı Türkiye sınıf mücadeleleri tarihinde bir bütün olarak baktığımızda nereye yerleştirmek gerekir? Veyahut da bir bakıma siz son olarak ne demek istersiniz, bugünkü gençler 15-16 Haziran üzerine düşünecek olsa 50 sene sonra, siz sınıf mücadelesi içindeki yeri anlamında nasıl bir bilanço çıkartırsınız?

FP: 15-16 Haziran, Türkiye işçi sınıfının 31 Aralık 1961 günü gerçekleştirilen tamamen sendikal karakterli Sultanahmet mitinginden sonraki siyasi özü de olan en büyük, en yığinsal, en kitlesel eylemidir. Taksim'deki 1 Mayıs toplantılarına benzemez. Demokratik hak ve özgürlükler mitinglerine benzemez. Bambaşka bir olaydan, çok önemli bir olgudan bahsediyoruz. 15-16 Haziran bir anlamda Türkiye'deki ekonomik mücadele ile siyasi mücadele ilişkisini gözler önüne seren, siyasi

özlü, çok önemli bir harekettir. 15-16 Haziran, yarım asır sonra bile işçi sınıfı siyaseti yapmak isteyen insanlar, sosyalistler, Marksistler açısından sürekli gündemde tutulması gereken bir harekettir. Bu nedenle yanlış yapmamak gerekir diyorum.

15-16 Haziran sonrasında bazı işçiler iş yerlerinden atıldı. Ama o sırada işverenler de bu alanda bugünkü gibi örgütlü olmadıklarından ve atılanların çoğu kalifiye işçi olduklarından kolayca yeni iş buldular. DGM direnişi sonrasındaki büyük kayıplar yaşanmadı. 15-16 Haziran eylemi sonrasında işçilerde genelde bir yenilgi havası değil, gücünün farkına varmış ve bu gücü göstermiş olmanın havası hâkim oldu.

Daha önce polisi, jandarmayı grev sırasında fabrika kapılarında görmüşlerdi. Onlar tarafından horlanmış, tartaklanmışlardı. Ama hayatlarında ilk defa barikatları aştılar, tankların üzerinden geçtiler. Köprü açılmıştı. Kayıklarla, sandallarla yollarına devam etmişlerdi. O gün sadece fabrikalar değil, şehir de onların ellerindeydi. Bu az buz bir deneyim değildir. Ve bu deneyimin sonuçları sanki onların genlerine geçmiştir. 15-16 Haziran eylemi eğitici, ama sosyalistlerce doğru değerlendirilip aşılması gereken bir olaydır. İnsanların bu 15-16 Haziran'ı sürekli gündemde tutması gerekiyor. İşçi sınıfı belki yeterince daha siyasi olarak hazır olmaması nedeniyle olmadı. Ama gücünü gösterdi. Bu güç çok iyi bir güçtür.